

Journal of Urban Environmental Planning and Development

Vol 5, No 17, Spring 2025

p ISSN: 2981-0647 - e ISSN: 2981-1201

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/juep/>

Research Paper

Explaining Urban Landscape in the Historical Context of Cities; aesthetics, sense of place, and functionality (Case Study: Sang-e-Siyah Neighborhood, Shiraz, Iran)

Abolfazl Badahang: Ph. D. Student of Urban Planning, Amol Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran

Hossein Kalantari Khalil Abad Professor at ACECR, Department of Urban Planning, Amol Branch, Islamic Azad University, Amol, Iran

Keramat-Allah Ziari Department of Human Geography and planning, faculty of geography, university of Tehran, Tehran-Iran

Received: 2023/10/25 PP 13-26 Accepted: 2024/08/16

Abstract

Today, planning for improving the quality of landscape has become an important concern to urban administrators. In the meantime, landscape of historical contexts of the cities is of paramount importance because of their high sensitivity. Accordingly, the present research assesses landscape sustainability in historic context of Sang-e-Siyah Neighborhood, Shiraz, Iran. In terms of objective, this study is an applied research that was performed through a descriptive-analytic research method. The required data was collected by performing library-documentary surveys and a questionnaire. Collected data was then analyzed by statistical tests in SPSS. Research findings showed that the three dimensions (aesthetics, sense of place, and functionality) of the Sang-e-Siyah Neighborhood were found to be in good state. On average, four variables (*i.e.*, aspect ratio and spatial proportionality, color scheme and used materials, considerations for memorial monuments and tombs, and green trees) were found to be in a relatively better state than the others, as indicated by average scores between 2.5 and 3, with two variables (*i.e.*, diversity and rhythm (urban furniture, etc.) and satisfaction with the green space) being in a very bad state, as shown by an average score of 1.58. Results of the present research indicated that, since different locations in the Sang-e-Siyah Neighborhood suffered from different levels of undesirability and the highest dissatisfaction levels were associated with the functionality dimension followed by aesthetics and sense of place, any UL improvement plan must pay more attention to the functionality dimension of the historical context, of course not to oversee the other two dimensions.

Keywords: landscape, urban landscape, historical context, Sang-e-Siyah Neighborhood of Shiraz..

Citation: Badahang, A., Kalantari Khalil Abad, H., Ziari, K. (2025). Explaining Urban Landscape in the Historical Context of Cities; aesthetics, sense of place, and functionality (Case Study: Sang-e-Siyah Neighborhood, Shiraz, Iran). *Journal of Urban Environmental Planning and Development*, 5(17), 13-26..

© The Author(s) **Publisher:** Islamic Azad University of Shiraz

DOI: 10.30495/JUEP.1404.910146

Corresponding author: Hossein Kalantari Khalil Abad, **Email:** H_kalantari2005@yahoo.com **TEL:** +989121492955

Extended Abstract

Introduction

In 2007, more than half of the world population lived in urban areas, and this has been projected to exceed two-thirds of the world population by 2050. Today, planning for improved urban landscape has become a major concern to urban managers. In the meantime, landscape of historical context of cities possesses paramount importance because of its high sensitivity. Cultural – historical core of Shiraz is a vast area of 360 hectares that has been developed through a gradual 1300-year process in the heart of Shiraz. Covering an area of about 80 hectares, Sang-e-Siah Neighborhood is located in the westernmost part of this historical context. This area is not only the earliest core of the present-day city of Shiraz, but also hosts many commercial, religious, service-providing, administrative, and touristic centers of the city (Rabei and Falamaki, 2022:195). Throughout time, Sang-e-Siah Neighborhood of Shiraz has evolved extensively upon the growth in local population. These evolutions have led to physical and social worn-out of this precious historical context. In this respect, the present research evaluates the landscape sustainability in the historical context of Sang-e-Siah Neighborhood in Shiraz, Iran

Methodology

In terms of objective, the present study is applied research that is performed through a descriptive – analytic methodology. Statistical population of the study was made up of 6982 residents of Sang-e-Siah Neighborhood. Applying the Cochran formula for determining sample size, a sample of 360 individuals was selected out of the statistical population. Gathered data was analyzed in SPSS software by means of relevant tests.

Results and discussion

Findings indicated that all factors related to “aesthetic aspects of landscape in Sang-e-Siah Neighborhood” are in undesirable state, although the extent of undesirability was not the same for all variables - i.e., some variables exhibit a relatively better situation than the others. When it came to “diversity and rhythm (urban furniture, etc.” as a variable, more than 90% of respondents indicated very low and low satisfaction levels, with the highest relative

satisfaction level being that with “scales and spatial appropriateness” with which about 23% of the respondents were either highly or very highly satisfied. Similar to the “aesthetic aspects of landscape”, variables related to the “sense of place of the landscape in Sang-e-Siah Neighborhood” were all evaluated as undesirable although the level of undesirability was not the same for all variables and some variables exhibited a better state than the others. Regarding the variables related to “attention to symbols incorporated into the landscape and significant visual and physical elements”, some 70% of the respondents expressed their very low or low satisfaction level, and the highest relative satisfaction level was associated with “attention to memorial monuments and tombs in the landscape” with which about 23% of the participants were either highly or very highly satisfied. Compared to other two dimensions, variables of the “functional dimensions of the landscape in Sang-e-Siah Neighborhood” were found to be in much more undesirable states.

Conclusion

Urban landscape is amongst the most important factors affecting the quality of citizens' life. The quality of landscape is determined by natural and human factors, especially urban managers and policy makers' performance. Development of a standard urban landscape that complies with local culture can not only encourage local people toward cooperating with urban managers in improvement plans for urban landscape but also promotes the use of urban spaces, especially those like pedestrian streets, by citizens. Given that undesirability of the urban landscape in Sang-e-Siah Neighborhood of Shiraz was not the same in all dimensions, and the participants were most dissatisfied with the functional dimension followed by aesthetic dimension and sense of place, any planning to improve the quality of urban landscape must consider all three dimensions but rather specially focus on the functional dimension as it suffers from a more critical state compared to the aesthetic dimension and sense of place.

فصلنامه برنامه ریزی و توسعه محیط شهری

دوره ۵، شماره ۱۷، بهار ۱۴۰۴

شاپا چاپی: ۰۶۴۷-۲۹۸۱ شاپا الکترونیکی: ۱۲۰۱-۲۹۸۱

Journal Homepage: <https://sanad.iau.ir/journal/juep/>

مقاله پژوهشی

تبیین منظر در بافت تاریخی شهرها در ابعاد زیباشناختی، حس مکان و کارکردی (مطالعه موردی: محله سنگ سیاه شهر شیراز)

ابوالفضل بادآهنگ: دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آیت الله آملی، آمل، ایران
حسین کلانتری خلیل آباد: استاد جهاد دانشگاهی، گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آیت الله آملی، آمل، ایران
کرامت اله زیاری: استاد گروه جغرافیای انسانی و برنامه ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳ صص ۲۶-۱۳ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۶

چکیده

بافت‌های تاریخی شهرها از ثروت‌های فرهنگی و تاریخی مهمی برخوردار هستند. تبیین منظر در این بافت‌ها به معنای حفظ و حراست از تاریخ، فرهنگ و هویت مردم است. با توجه به تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، احتمال تغییر کارکردهای فضایی در بافت‌های تاریخی شهرها وجود دارد. تبیین منظر در ابعاد کارکردی، به بهینه‌سازی استفاده از فضاهای شهری، ارتقاء کیفیت زندگی ساکنین، و تضمین استفاده موثر از این فضاها کمک می‌کند. امروزه برنامه‌ریزی جهت بهبود کیفیت منظر شهری به یکی از مهمترین دغدغه‌های مدیران شهری تبدیل شده است. در این میان منظر بافت‌های تاریخی شهرها، به جهت حساسیت بالای آن‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا هدف پژوهش حاضر، ارزیابی منظر در بافت تاریخی محله سنگ سیاه شهر شیراز می‌باشد. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است که جهت جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از مطالعات کتابخانه‌ای - اسنادی و توزیع پرسشنامه بهره‌گیری شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آن بهره‌گیری شده است. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده آن است که ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) منظر شهری محله سنگ سیاه، از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. و به طور میانگین ۴ متغیر (مقیاس و تناسبات فضا؛ رنگ بندی و مصالح به کار رفته؛ توجه به بناهای یادمانی و آرامگاهی در منظر و درختکاری‌ها) با میانگین‌های بین ۲/۵ تا ۳ وضعیت به مراتب مناسب‌تری دارند و متغیرهای (تنوع و ریتم (میلان شهری و ...)) و رضایت از فضای سبز محله) با میانگین ۱/۵۸ در وضعیت بسیار نامناسبی قرار دارند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که با توجه به اینکه میزان نامطلوبی منظر شهری محله سنگ سیاه شیراز به یک اندازه نبوده و بیشترین نارضایتی از ابتدا از بُعد کارکردی و سپس به ترتیب از ابعاد زیباشناختی و حس مکان بوده است، در برنامه‌ریزی‌های بهبود کیفیت منظر شهری، ضمن توجه به هر سه بُعد منظر شهری، باید به بعد کارکردی که در شرایط بحرانی‌تری نسبت به دو بُعد زیباشناختی و حس مکان قرار دارد، توجه ویژه‌تری نمود.

واژه‌های کلیدی: منظر، منظر شهری، بافت تاریخی، محله سنگ سیاه

استناد: بادآهنگ، ابوالفضل؛ کلانتری خلیل‌آباد، حسین و زیاری، کرامت‌اله (۱۴۰۴) تبیین منظر در بافت تاریخی شهرها در ابعاد زیباشناختی، حس مکان و کارکردی (مطالعه موردی: محله سنگ سیاه شهر شیراز)، فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه محیط شهری، ۵(۱۷)، ۲۶-۱۳.

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شیراز

© نویسندگان

DOI: 10.30495/JUEP.1404.910146

مقدمه

در سال ۲۰۰۷، بیش از نیمی از جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می‌کردند و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰ از دو سوم فراتر رود (Yang et al, 2022) امروزه یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مدیران شهری بهبود وضعیت کیفیت زندگی شهروندان است (Komasi et al, 2022). روند صنعتی شدن به واسطه ظهور فضاهای جدید، شکل، ماهیت و منظر شهرها را تحت‌الشعاع قرار داده است (Asadi & Abedi ni, ۲۰۲۳). منظر شهری به عنوان بخشی از سیمای شهر، نقش کلیدی را در ارتقای کیفیت زندگی شهری ایفا می‌کند و در صورت برخورداری از کیفیت مطلوب، می‌تواند سهم خود را در شکل دهی به پایداری اجتماعی و همبستگی‌های شهری به خوبی ایفا نماید. امروزه عدم رعایت شاخص‌های کیفی در اینگونه فضاها لزوم توجه بیش از پیش در این زمینه را به وضوح مشخص می‌سازد (Faraji et al, 2022). محتوای هر فضای شهری را کنشگران آن فضا می‌سازند که به گروه‌ها و جمع‌های مختلفی تعلق و ذهنیت متفاوتی از موقعیت‌ها و فضاها دارند. با این همه، فضای شهری به صورت بلاواسطه در ذهن معنایی نمی‌شود (Farmahini Farahani & Sarrafi, 2021). به عبارتی دیگر اگر شهر به مانند یک موجود زنده فرض گردد، برای ادامه‌ی زندگی به سرزندگی و نشاط نیازمند است. شهرها با حضور مردم و فضاهای شهری معنا پیدا می‌کنند و با حضور گسترده و مطلوب نیازمند ارتقاء سرزندگی در منظر شهری هستند (Zekavat et al, 2020). منظر شهری متنوع یک نیروی محرکه فرهنگی مهم برای توسعه پایدار شهری است (Lu et al, 2022) منظر شهری کلیت ذهنی تعامل میان انسان و محیط است که حتی پس از ترک محیط، تصویری ذهنی آن در خاطر انسان می‌ماند؛ ارتباط متقابل شخص و مکان در شکل‌گیری کیفی منظر شهر تأثیرگذار است. (Teymoorian & Mir, 2020). در منظر شهری هر فردی، به فراخور آزادی عمل و یا اجباری که داشته رمزگانی را تولید/ بازتولید کرده و بدین طریق در گفتمان شهر شرکت می‌نماید (Rastegar Zhaleh et al, 2020). منظر شهری تاریخی به عنوان یک گونه از منظرهای فرهنگی و یک رویکرد جدید در حفاظت، دامنه حفاظت را فراتر از بناها و مجموعه‌های تاریخی مطرح می‌کند و جنبه‌های طبیعی و مصنوع شهر و حتی جنبه‌های ناملموس را که سبب تنوع فرهنگی می‌شوند را در بر می‌گیرد (Eshrati & Doulabi, 2021). دیدگاه نوین منظر به محیط و فضای زیست انسان، حاصل تغییر در نگاه سنتی و کلاسیک به رابطه انسان و محیط است. با این نگاه، رویکرد «حفاظت از مناظر شهری تاریخی» که تحت عنوان HUL شناخته می‌شود، یکی از رویکردهای نوینی بوده که جهت پاسخ‌گویی و حفاظت گسترده از منظر مراکز تاریخی شهرها ارائه شده است. تلاش این رویکرد بر آن است تا با یک نگاه مکان محور، چشم انداز حفاظت تاریخی را به کلیه ارزش‌های تاریخی فرهنگی که در منظر شهرهای تاریخی بروز می‌یابند، گسترش دهد (Tadayon & Abouei, 2019). بارزترین شاخصه بافت‌های تاریخی شهرها، میراث شهری ملموس و ناملموس ارزشمند و ظرفیت‌های قابل عرضه و واجد اهمیت است که مورد کم توجهی تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران قرار می‌گیرد (Qadri et al., 2024).

محلّه سنگ سیاه یکی از محلّه‌های حاشیه‌ای بافت قدیم است. این محلّه از لحاظ ارتباط درون محلّه‌ای وضعیت بهتری دارد و دسترسی‌های درجه دوم آن روشن‌تر است. کاربری غالب این محلّه، کاربری مسکونی است. محلّه سنگ سیاه، نام یکی از محلّه‌های شیراز قدیم می‌باشد. از زمان کریم خان زند که محلات را کمتر و کوچکتر و حصار شهر را تنگ‌تر کردند، محلّه درب کازرون که خود محلّه‌ای جداگانه بود با این محلّه ادغام شد و روی هم رفته به هر دو، محلّه سنگ سیاه می‌گفتند. محلّه سنگ سیاه پهنه بزرگی است در جنوب غربی بافت تاریخی که حدوداً ۸۵ هکتار مساحت دارد و در سال ۱۳۹۵، ۶۹۸۲ نفر ساکن داشته است و از اصلی‌ترین پهنه‌های ساختاری بافت تاریخی این شهر است. این محلّه از شمال به محلّه سرباغ و محلّه میدان شاه، از غرب به محلّه باروی شهر، از جنوب به دروازه کازرون و از شرق به محلّه سردزک محدود می‌شده است. آرامگاه دانشمندبزرگ عمروبن عثمان معروف به سیبویه در این محلّه قرار داشته است که در یک حجره‌ی کوچک و متروک به وضعی نامطلوب قرار گرفته بود و بر روی قبر وی سنگی سیاه قرار داشت. در ابتدا نام این محلّه، سنگ سیبویه بوده یعنی محلّه‌ای که سنگ و قبر وی سنگ سیاه قرار داشت. ولی به مرور زمان در اثر اشتباه عوام و وجود سنگ سیاه بر روی قبر، به نام سنگ سیاه مشهور شده است (دلخواه، ۱۳۸۶). محلّه سنگ سیاه شیراز، از قدیمی‌ترین محلات شهر شیراز است و دارای آثار، بناها و بافت قدیمی ارزشمند و تاریخی است که با گذشت زمان و در راستای تحولات صورت گرفته و رشد جمعیت دچار تغییرات زیادی شده است. تغییراتی که منجر به فرسودگی کالبدی و اجتماعی در این بافت ارزشمند و تاریخی گردیده است. با توجه به اهمیت این بافت تاریخی، مساله اساسی پژوهش حاضر ارزیابی منظر بافت تاریخی محلّه سنگ سیاه شهر شیراز می‌باشد، لذا سوال اساسی پژوهش عبارت است از اینکه "وضعیت کلی ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) متغیرهای منظر شهری در محلّه سنگ سیاه شهر شیراز چگونه است؟"

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

چارچوب کلی ایده شهرسازی منظر را می‌توان پارادایم مکان پایدار در نظر گرفت که در آن چهار عنصر کالبد، فعالیت، تصورات ذهنی و اکو سیستم به طور هماهنگ در مشروط ساختن و شکل‌بخشیدن به منظر شهری سهیم است. به عبارت دیگر می‌توان گفت که در حیطه

منظر شهری، نقطه اوج نگرش‌های مربوط به توسعه پایدار، دهه ۱۹۸۰ میلادی است که به سه محور اصلی تقسیم‌بندی می‌شود: ۱- توجه به زیباشناختی ۲- توجه به جنبه‌های عملکردی و ۳- توجه به مسائل زیست‌محیطی (Barati et al, 2013). منظر شهری برای بار اول توسط توماس شارپ در ۱۹۴۸ در مطالعات آکسفورد او مطرح شد. اما برخورد بصری با منظر شهری در کار جان ناش در ابتدای قرن ۱۹ در کار زیتنه در انتهای قرن ۱۹ دیده شد (Alimardani & Vaezi, 2019). منظر شهری فرایندی است که طی آن ساکن شهر فیزیک و کالبد شهر را در سه سطح کلان، میانی و خرد، در مواجهه با فضا، تجربه و ادراک می‌کند. در نتیجه شهر محصول فرایند تعامل انسان و مکان در دنباله‌ای به هم پیوسته از زمان است که در تجارب فضایی نمود می‌یابد و تصاویر با توجه به سطح مواجهه با شهر در فضاهای مختلف توسط ساکن شهر ساخته می‌شود. در واقع، در تعریف منظر شهری، اصالت وابسته به تجربه و ادراک ساکنین از شهر در طول زمان است (Esmaeeldokht et al, 2021). منظر شهری بخش مهمی از سیستم محیط زیست شهری است (Jin & Wang, 2021). که شامل یک چشم انداز طبیعی (به عنوان مثال، کوه‌ها و دریاچه‌ها) و مناظر مصنوعی (به عنوان مثال، راه‌های سبز و پارک‌ها) است. همانطور که چارلز والد‌هایم در منظر به عنوان شهرسازی ذکر کرده است، منظر به عنوان یک مدل و رسانه برای شهر معاصر پدیدار شده است (Waldheim, 2019) با پیچیدگی و تعامل خود، منظر شهری یک سیستم فضایی سبز شهری را تشکیل می‌دهد و مزایایی را برای زندگی مدنی و توسعه شهری فراهم می‌کند (De Vries et al, 2003) در مطالعات اخیر، منظر شهری از حفاظت از اکو سیستم (Wu, 2014) و بهینه سازی کیفیت منظر (Van den Berg et al, 2014). تا سیستم‌های مرتبط با منظر و مورفولوژی شهری در جنبه‌های مختلف، از جمله برنامه ریزی فضایی (Meerow & Newell, 2017)، گسترش یافته است. منظر شهری مقوله‌ای است که ناظر و کنشگر فعال در فضا آن را درک و از آن برداشت می‌کند (Ghasemiasiani et al, 2021). منظر پدیده‌ای است که هم ماهیت عینی و واقعی دارد و هم ماهیت ادراکی، به عبارت دیگر نوعی پدیده پیچیده که می‌توان آن را از طریق رویکردهای علمی، تجربه ذهنی و همچنین اصطلاح نظری تحلیل کرد؛ هم محصول است و هم تولید کننده محصول. درواقع منظر مکانیسم ادراک انسان از مکان را تثویز کرده و از مکان به عنوان وجود واحدی یاد می‌کند که دو بخش بیرونی (ماده) و درونی (ذهنی) آن قابل تفکیک نیستند. به این معنی که منظر نه صرفاً عینی و نه صرفاً ذهنی، بلکه سیار و وابسته به ادراک مخاطب است. پدیده‌ای است که به واسطه تعامل انسان با محیط به وجود می‌آید و از این رو مقوله‌ای عینی-ذهنی است. کالبد محیط وجه عینی آن و ادراک ناظر وجه ذهنی آن را تشکیل می‌دهد که دو جزء جدایی ناپذیر هستند. در واقع منظر مفهوم نوینی برای توصیف روابط فضای مادی و انسان‌هایی است که آن را ادراک می‌کنند و از کنار هم قرار گیری دو عنصر مستقل کالبد (ماده) و ذهن (معنا) مخاطب پدید می‌آید (Majidi et al, 2021) در نخستین گام، ادراک منظر شهری ادراکی محسوس است که موجب لذت، نشاط، آزرده‌گی، ترس و سایر واکنشهای حسی آدمی می‌شود. ادراکات محسوس از منظر شهر، تنها در زمینه عناصر بصری نبوده، بلکه سر و صدای محیط، بو و سایر عوامل تاثیرگذار بر حواس انسانی نیز در شکل دهی به آن ایفای نقش می‌کنند. از سوی دیگر منظر به داده‌های محسوس جهان اطراف ما خلاصه نمی‌شود. بلکه پیوسته در ارتباط با ذهنیت ناظر، تشخیص می‌یابد؛ ذهنیتی که بیش از یک نگاه بصری معمولی است. به عبارت دیگر منظر شهری پدیداری است که تنها از طریق تجربه انسانی و در تعامل میان انسان و محیط آشکار می‌شود. این مفهوم از مفهوم فضایی و سه بعدی کالبد فراتر رفته و با لحاظ گردیدن، بعد «معنا» یک تحول چارچوبی از پارادیم «فضا» به پارادیم «مکان» دانست (Gudarzi, 2019) یکی از مفاهیم اصلی که در مباحث منظر شهری کمتر مورد توجه بوده است، مباحث احساس امنیت در فضاهای شهر است چرا که امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان است که زمینه خلاقیت، فعالیت، رشد و بالندگی را برای افراد یک جامعه به وجود می‌آورد (Jamini & Komasi, 2016) طی دهه ۱۹۹۰ م. «جغرافیای فرهنگی» با گذار از مطالعه سیر تکوینی الگوها و نمادهای عینی فرهنگ و پرداختن به معانی و ارزش‌های واقع در لایه‌های زیرین و پنهان آن، موجب شد تا «رویکرد منظر» علاوه بر میراث ملموس، میراث ناملموس را نیز دربرگیرد. این رویکرد در «توصیه نامه ۱۹۹۰ شورای اروپا درباره «حفاظت یکپارچه از نواحی منظر فرهنگی» قابل مشاهده است. در این سند، ضمن تأکید بر «حفاظت از منظر به عنوان عاملی جهت حفظ خاطره قومی و هویت فرهنگی جوامع بشری»، به منظور حراست از منافع فرهنگی، زیبایی شناختی، زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی سرزمین، بر لزوم توسعه راهبردهایی برای یکپارچه کردن مدیریت تحولات و محافظت از نواحی منظر فرهنگی» به عنوان بخشی از سیاستی جامع برای کلیت منظر» اشاره شده است (Jafarpour et al, 2020) منظر در تعاریف همواره وابسته به دو عنصر اصلی بوده است که با حذف هر یک، فهم منظر دچار مشکل می‌شود؛ اول محیطی است که انسان را در بر می‌گیرد و دوم انسان است که در صدد درک و ارتباط با محیط بدان ورود می‌کند و در طول زمان در ذهن خود تصویر سازی می‌کند. از این رو دانستن این نکته ضروری است که منتظر موجودی است زنده و پویا که از یک سو متأثر از انسان و نحوه ارتباط او با محیط است و از سوی دیگر تداعی خاطراتی است که در زمان‌های طولانی در بستر محیط روی داده و بر ارتباط انسان و منظر تأثیر گذاشته و به دنبال آن، فرهنگ و تمدن آدمیان را تغییر داده است (Vahidzadegan & Zangiabadi, 2019) اگر چه گنجانده شدن منظر فرهنگی در راهنمای عملیاتی یونسکو گامی مهم در بازساخت آن بوده است اما هنوز با چالش‌های بنیادینی روبروست که ریشه

در پیچیدگی ذاتی مفهوم منظر و فرهنگ دارد. بازشناخت فرهنگ به عنوان یکی بنیان‌های اصلی شکل‌گیری و ادامه حیات منظرهای فرهنگی در چارچوب نظری این مفهوم، یکی از گام‌های آغازین حفاظت یک منظر فرهنگی است. در چارچوب نظری این مفهوم، مجاری چهارگانه شناخت نسبت به اکوسیستم، دانش بومی، مذهب، عرفان، و فلسفه زندگی روزمره به عنوان چهار مؤلفه اصلی شکل دهنده به فرهنگ معرفی شده است. منظر شهری تاریخی محصول یک فرایند تاریخی است. فرآیندی که خود محصول شناخت نسبت به اکوسیستم کل در بستر یک خرد اکوسیستم است که از مجاری چهارگانه شناخت شامل علم، مذهب، عرفان، و فلسفه به دست آمده است. اهمیت و ضرورت داشتن نگاهی کل نگر مبتنی بر دو بنیان اصلی فرهنگ و طبیعت و زیربنای‌های چهارگانه فرهنگ از آن روست که شهر به مثابه یک کل یکپارچه در تعامل پایدار با بستر طبیعی آن در گذر زمان مورد مذاقه و شناخت قرار گیرد و در پی آن برنامه‌ریزی برای حفاظت آن بتواند حفاظت جامع منجر شد (Eshrati & Doulabi, 2021) سنگ محک جنبش منظر، آثار و نوشته‌های علمی جغرافیدانان فرهنگی بود که برای دهه‌ها نقش محوری منظر را در درک مردم از مکان، معنی مکان و ارزش‌هایی که به عنوان محوری برای اخلاق حفاظتی در نظر گرفته می‌شوند، درک کرده بودند (Taylor, 2018) مطالعات زیادی را در مورد الگوی منظر شهری انجام داده‌اند (Fan et al, 2021; Deng et al, 2022). که فرآیند توسعه را از ایستا به پویا، از شناخت تا اکتشاف و از توصیف تا تحلیل نشان می‌دهد (Megahed et al, 2015; Li et al, 2018). امروزه روش‌های سنتی مدیریت شهری، دیگر جوابگوی نیازهای شهروندان در عصر جدید نیست (Aliakbari & Komasi, 2018) و در این راستا جهت بهبود وضعیت منظر شهری و شناسایی انتظارات واقعی شهروندان از منظر شهری، پژوهش‌های بسیاری به بررسی منظر شهری پرداخته‌اند از جمله: محمدی و رضازاده (۱۳۹۸) در پژوهشی با هدف بررسی عوامل مؤثر بر روند بافت زدایی از منظر شهری و تبدیل نشانه‌ها در این متن به نشانه‌های کارکردی کلان‌شهر کرج پرداخته‌اند. نتایج آنان نشان می‌دهد تکیه بر ابعاد کارکردی و نمادین و وجوه اقتصادی یا سیاسی، زمینه‌ی ظهور عناصر کالبدی را در منظر شهر فراهم آورده است که بدون هیچ هم‌آوایی با سایر لایه‌های متنی در منظر شهر، خوانش آن را با معضلاتی روبه‌رو کرده است (Mohammadi & Rezazadeh, 2020). کاغذلو و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با هدف ارزیابی ابعاد کیفیت فضاهای شهری (با تأکید بر منظر شهری)، در شهر رامیان واقع در استان گلستان پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که کیفیت‌های بصری نقش غیرقابل انکاری در ارتقای پیاده‌مداری در فضاهای عمومی دارد (با توجه به اینکه عامل اول شناسایی شده عامل کالبدی-بصری، اجتماعی و زیست محیطی و شامل ابعاد زیبایی شناختی و کارکردی نظیر: وضعیت مبلمان شهری، فضای سبز و پارک، وضعیت بناهای خاص فرهنگی مانند نمایشگاه‌ها، وضعیت فضاهای گردشگری است). بهره‌گیری از عوامل یاد شده، می‌تواند به عنوان راهکاری عمده جهت خلق فضاهای شهری پیاده‌مدار تلقی گردد (Kaghazadlou et al, 2020). مجیدی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با هدف بررسی ارتباط نظری میان مفهوم منظر به عنوان مفهومی وابسته به مخاطب و مفهوم مشارکت، جهت لزوم و به کارگیری آن در تولید پروژه‌های شهری جهت افزایش کیفیت و رضایتمندی مخاطب از این پروژه‌ها، ابتدا مفاهیم اصلی پژوهش (مشارکت و منظر) را بررسی نموده و سپس با استفاده از قیاس و استدلال منطقی، به بررسی ارتباط میان مشارکت و منظر و تعریف این پژوهش از مشارکت مورد نظر در منظر پرداخته شده است. نتایج آنان نشان می‌دهد در تعریف منظر ادراک مخاطب مهمترین و اساسی ترین رکن است، بنابراین تعریف منظر تعریفی اساساً از پایین به بالا و از نگاه مخاطب است. همین دیدگاه، اصلی ترین ظرفیت منظر در تحقق مشارکت را تبیین می‌کند، زیرا تعریف مشارکت نیز از دیدگاهی مردم محور نشأت می‌گیرد. در درجات بعدی مواردی چون تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستمر مخاطب از منظر، نقش فعالانه او در ساخت منظر و در نهایت منظر به مثابه موجودیتی دموکراتیک، اجتماعی و وابسته به مردم، از ظرفیت‌های دیگر منظر است که ارتباط آن را با مفهوم مشارکت نشان می‌دهد. در نهایت می‌توان گفت در صورتی که پروژه‌های شهری با رویکرد منظرین ساخته شوند، به دلیل اینکه ناگزیر به شناخت ذهن مردم هستند، مشارکت حداکثری تأمین شده و اساساً مشارکت مفهومی نهفته در منظر است (Majidi et al, 2021). جعفرپورناصر و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان "رویکرد منظر شهری تاریخی ابزاری جدید برای مدیریت میراث شهری" با استفاده از تکنیک تحلیل محتوای کیفی، با پرداختن به «مفهوم» و «رویکرد HUL» در قالب مفاد «توصیه نامه ۲۰۱۱ یونسکو»، به چپستی HUL و چگونگی کاربرد سیاست‌ها و ابزارهای پیشنهادی آن در مدیریت میراث شهری، پرداخته‌اند.

پژوهشگران ابعاد مختلفی از منظر شهری را مورد مطالعه قرار داده‌اند که با توجه به ویژگی‌های طبیعی و انسانی محله سنگ سیاه شیراز در این پژوهش با نظر کارشناسان مرتبط ب موضوع ۱۸ متغیر شناسایی شده است جدول (۱).

جدول ۱- متغیرهای تأثیرگذار بر منظر شهری

متغیرها	رفرنس
تنوع و ریتم (مبلمان شهری و ...)	Jim & Chen, 2009; Yang et al., 2023
تقارن به کار رفته در منظر	Haunert, 2012

متغیرها	رفرنس
نورپردازی	Lin et al., 2023
اشکال هندسی به کاررفته در منظر	Haunert, 2012
مقیاس و تناسبات فضا	Jim & Chen, 2009; Yang et al., 2023
رنگ بندی و مصالح به کار رفته	Senevirathne et al., 2021
ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی در زیباسازی منظر	Zhang et al., 2023
توجه به بناهای یادمانی و آرامگاهی در منظر	Ortiz et al., 2014; Briard et al., 2023
توجه به نمادها و نشانه‌های به کار رفته در منظر	Ortiz et al., 2014; Briard et al., 2023
توجه به عناصر شاخص بصری و کالبدی	Ortiz et al., 2014; Briard et al., 2023
کیفیت پوشش گیاهی	Qi et al., 2023; Han et al., 2023
رضایت از فضای سبز محله	Qi et al., 2023
درختکاری‌ها	Masnavi et al., 2022; Qi et al., 2023
نمای ساختمان (مصالح، رنگ، فرم پنجره‌ها و ..)	Senevirathne et al., 2021
میلان و تجهیزات شهری	Bulduk, 2012; Rhoads et al., 2023
کف‌سازی و پیاده روها	Bulduk, 2012; Rhoads et al., 2023
هنرهای خیابانی (دیوارنگاری و ...)	Jim & Chen, 2009; Yang et al., 2023

منبع: یافته‌های کتابخانه‌ای نویسندگان، ۱۴۰۲

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر بر اساس هدف، کاربری و از لحاظ ماهیت و روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را ۶۹۸۲ نفر شهروند ساکن در محله سنگ‌سیاه تشکیل داده است که با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران، تعداد ۳۶۰ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آن بهره‌گیری شده است.

محدوده مورد مطالعه

محله سنگ‌سیاه واقع در پهنه جنوب غربی بافت تاریخی شهر شیراز با جمعیتی بالغ بر ۶۹۸۲ نفر در قالب هزار و ۸۸۷ خانوار طی دهه‌های اخیر توسعه شهری با مشکلات عدیده اجتماعی روبه‌رو بوده است. محله سنگ‌سیاه پهنه بزرگی است در جنوب غربی بافت تاریخی که حدوداً ۳۱ هکتار ساخت دارد و از اصلی‌ترین پهنه‌های ساختاری بافت تاریخی این شهر است. این محله از شمال به محله سرباغ و محله میدان شاه، از غرب به محله باروی شهر، از جنوب به دروازه کازرون و از شرق به محله سردزک محدود می‌شده است. آرامگاه دانشمندزرگ عمروبن عثمان معروف به سبویه در این محله قرار داشته است که در یک حجره‌ی کوچک و متروک به وضعی نامطلوب قرار گرفته ابود و بر روی قبر وی سنگی سیاه قرار داشت. در ابتدا نام این محله، سنگ سبویه بوده یعنی محله‌ای که سنگ وقبر وی سنگ سیاه قرار داشت. ولی به مرور زمان در اثر اشتباه عوام و وجود سنگ سیاه بر روی قبر، به نام سنگ سیاه مشهور شده است شکل (۱)

شکل ۱- موقعیت محله سنگ سیاه در بافت تاریخی

بحث و ارائه یافته‌ها

بر اساس داده‌های بدست آمده، (۶۰) درصد پاسخ‌دهندگان را مردان و (۴۰) درصد پاسخ‌دهندگان را زنان تشکیل داده‌اند، بالا بودن درصد نمونه مردان نسبت به زنان به دلیل در دسترس بودن و تمایل داشتن تعداد بیشتری از مردان نسبت به زنان در پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه‌ها بوده است. جدول (۲)

جدول ۲- ویژگی توزیع پاسخگویان محله سنگ سیاه شیراز از لحاظ جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۲۱۶	۶۰٪
زن	۱۴۴	۴۰٪
مجموع	۳۶۰	۱۰۰٪

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

یافته‌های حاصل از بررسی‌های میدانی بیانگر آن است که بیشترین تعداد پاسخگویان، با (۵۰) درصد را گروه سنی (۳) تشکیل داده‌اند و کم‌ترین تعداد شرکت‌کنندگان را گروه‌های سنی ۵۰ ساله به بالا با (۱۰) درصد تشکیل داده‌اند جدول (۳).

جدول ۳- ویژگی توزیع پاسخگویان محله سنگ سیاه شیراز از لحاظ سن

گروه‌های سنی	فراوانی	درصد
۳۰-۱۸	۷۲	۲۰٪
۴۰-۳۱	۱۸۰	۵۰٪
۵۰-۴۱	۷۲	۲۰٪
۵۰ و بیشتر	۳۶	۱۰٪
مجموع	۳۶۰	۱۰۰٪

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در این بخش داده‌های مربوط به میزان تحصیلات پاسخگویان مورد بررسی قرار گرفته است. همان طوری که در جدول (۴) قابل مشاهده است تحصیلات بیشتر افراد شرکت کننده در پژوهش حاضر با ۵۰ درصد مقاطع دیپلم و کم‌ترین آن‌ها را تحصیلات کارشناسی با ۱۰ درصد تشکیل داده‌اند.

جدول ۴- ویژگی توزیع پاسخگویان محله سنگ سیاه شیراز از لحاظ تحصیلات

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد
زیر دیپلم	۷۲	۲۰
دیپلم	۱۸۰	۵۰
فوق دیپلم	۷۲	۲۰
کارشناسی	۳۶	۱۰
مجموع	۳۶۰	۱۰۰٪

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

با توجه به یافته‌های جدول (۵)، بیشترین میزان پاسخگویان را گروه با درآمد ۵-۱۰ میلیون تومان با ۴۰ درصد پاسخگویان تشکیل داده و کمترین آن را گروه با درآمد ماهیانه بیشتر از ۱۵ میلیون تومان با ۱۰ درصد تشکیل داده است.

جدول ۵- ویژگی توزیع پاسخگویان محله سنگ سیاه شیراز از لحاظ درآمد

میزان درآمد (تومان)	فراوانی	درصد
کمتر از ۵ میلیون	۱۰۸	۳۰٪
۵ تا ۱۰ میلیون	۱۴۴	۴۰٪
۱۰ تا ۱۵ میلیون	۷۲	۲۰٪
۱۵ میلیون و بیشتر	۳۶	۱۰٪

میزان درآمد (تومان)	فراوانی	درصد
مجموع	۳۶۰	۱۰۰٪

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

بیش از ۷۰ درصد پاسخگویان سابقه سکونت بیش از ۱۰ سال را داشته‌اند و کمتر از ۱۰ درصد آنان سابقه کمتر از ۵ سال زندگی در محله را داشته‌اند جدول (۶).

جدول ۶- ویژگی توزیع پاسخگویان محله سنگ سیاه شیراز از لحاظ سابقه سکونت

سابقه سکونت	فراوانی	درصد
کمتر از ۵ سال	۳۶	۱۰٪
۵ تا ۱۰ سال	۷۲	۲۰٪
۱۰ سال و بیشتر	۲۵۲	۷۰٪
مجموع	۳۶۰	۱۰۰٪

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

یافته‌های حاصل بیانگر آن است که از میان متغیرهای مربوط به "ابعاد زیباشناختی منظر محله سنگ سیاه" همه عوامل در وضعیت نامطلوبی می‌باشند، اما این وضعیت برای همه‌ی متغیرها به یک اندازه نمی‌باشد و برخی از متغیرها وضعیت به نسبت مناسبتری دارند. در متغیر "تنوع و ریتم (مبلمان شهری و ...)" بیش از ۹۰ درصد پاسخگویان رضایت بسیار کم و کم داشته‌اند و بیشترین رضایت نسبی مربوط به "مقیاس و تناسبات فضا" است که حدود ۲۳ درصد رضایت زیاد و بسیار زیاد داشته‌اند. تنوع و ریتم دو عنصر اساسی در تداخل بافت‌های شهری هستند که به طراحی و کیفیت منظر شهری تأثیر زیادی می‌گذارند. این دو عنصر به شکل مستقیم و غیرمستقیم در تجربه زیبایی و کیفیت حسی منظر شهری تأثیر می‌گذارند: تنوع: تنوع در منظر شهری به معنای وجود متنوعیت در اجزای شهری مانند ساختمان‌ها، فضاها، محوطه‌ها، و اجزای دیگر است. تنوع معمولاً به ایجاد جذابیت و جذابیت در منظر شهری کمک می‌کند. این تنوع می‌تواند به شکل معماری متنوع، تنوع در استفاده از فضاها، و تنوع در مواد و اجزای مورد استفاده در طراحی منظر ظاهر شود. تنوع در منظر شهری باعث ایجاد احساس برنامه‌ریزی و زندگی پویا در شهر می‌شود. ریتم: ریتم در منظر شهری به تکرار الگوها، فرم‌ها، و عناصر معماری و طبیعی اشاره دارد. این تکرارها و الگوها به شکل مستقیم و غیرمستقیم به کیفیت و احساس حرکت و پویایی در منظر شهری کمک می‌کنند. ریتم می‌تواند به شکل تکراری شدن المان‌های معماری، پترن‌ها در فضاها، و الگوهای ترتیب‌بندی در فضاهای باز اظهار شود. این الگوها و تکرارها معمولاً به ایجاد حس هماهنگی و ترتیب در منظر شهری کمک می‌کنند و می‌توانند به تعادل و سازگاری منظر شهری کمک کنند. با ترکیب تنوع و ریتم در طراحی منظر شهری، می‌توان کیفیت و زیبایی منظر شهری را ارتقا داده و به تجربه حسی و زیبایی منظر شهری عمیق‌تر و بیشتری برای ساکنین فراهم کرد. این دو عنصر به عنوان اجزای اساسی در طراحی و مدیریت منظر شهری می‌توانند به ایجاد یک محیط شهری پویا، زیبا و پایدار کمک کنند جدول (۷).

جدول ۷- بررسی توصیفی ابعاد زیباشناختی منظر محله سنگ سیاه شیراز

بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		ابعاد زیباشناختی منظر محله سنگ سیاه
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۹۹	۵۵/۳	۱۳۴	۳۷/۲	۱۳	۳/۶	۹	۲/۵	۵	۱/۴	تنوع و ریتم (مبلمان شهری و ...)
۱۰۵	۲۹/۲	۱۴۲	۳۹/۴	۳۶	۱۰	۷۱	۱۹/۷	۶	۱/۷	تقارن به کار رفته در منظر محله سنگ سیاه
۱۳۸	۳۸/۳	۱۶۸	۴۶/۷	۳۶	۱۰	۸	۲/۲	۱۰	۲/۸	نورپردازی
۱۴۰	۳۸/۹	۱۷۱	۴۷/۵	۱۰	۲/۸	۳۶	۱۰	۳	۰/۸	اشکال هندسی به کار رفته در منظر
۳۴	۹/۴	۱۰۰	۲۷/۸	۱۴۲	۳۹/۴	۷۱	۱۹/۷	۱۳	۳/۶	مقیاس و تناسبات فضا
۷۰	۱۹/۴	۷۰	۱۹/۴	۱۷۷	۴۹/۲	۳۵	۹/۷	۸	۲/۲	رنگ بندی و مصالح به کار رفته

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جدول (۸) مربوط به متغیرهای " ابعاد حس مکان منظر محله سنگ سیاه " شهر شیراز است. یافته‌های حاصل بیانگر آن است که متغیرهای " ابعاد حس مکان منظر محله سنگ سیاه " نیز مانند بعد " زیباشناختی منظر " در وضعیت نامطلوبی می‌باشند، اما این وضعیت برای همه‌ی متغیرها به یک اندازه نمی‌باشد و برخی از متغیرها وضعیت به نسبت مناسبتری دارند. در متغیرهای " توجه به نمادها و نشانه‌های به کار رفته در منظر و توجه به عناصر شاخص بصری و کالبدی " حدود ۷۰ درصد پاسخگویان رضایت بسیار کم و کم داشته‌اند و بیشترین رضایت نسبی مربوط به " توجه به بناهای یادمانی و آرامگاهی در منظر " است که حدود ۲۳ درصد رضایت زیاد و بسیار زیاد داشته‌اند. توجه به نمادها و نشانه‌های به کار رفته در منظر و همچنین عناصر شاخص بصری و کالبدی در کیفیت منظر، دو عامل اساسی در طراحی و ارتقاء منظر شهری هستند. این دو عنصر هر کدام از جنبه‌های مختلفی به تأثیر کیفیت منظر شهری می‌پردازند: نمادها و نشانه‌ها: نمادها و نشانه‌ها در منظر شهری به شکل عناصری مانند پیکان‌های راهنمایی، نمایندگی از ارزش‌ها، تاریخ و فرهنگ، و هویت مکانی شهر استفاده می‌شوند. توجه به این نمادها و نشانه‌ها به عنوان جزء از کیفیت منظر شهری، به ایجاد ارتباط بین ساکنان و مکان، ایجاد حس اعتبار و ارزش، و تقویت ارتباط با محیط زندگی کمک می‌کند. عناصر شاخص بصری و کالبدی: عناصر شاخص بصری و کالبدی شامل اجزایی مانند معماری، فضاها، فرم‌ها، الگوها، رنگ‌ها، و بافت‌های شهری هستند که تأثیر زیادی بر جذابیت و کیفیت منظر شهری دارند. طراحی مناسب این عناصر و توجه به توازن، هماهنگی و همبستگی آنها در منظر شهری، به ارتقاء زیبایی و کیفیت منظر شهری کمک می‌کند و به ساکنین احساس رفاه و آرامش می‌دهد. ترکیب این دو عنصر، به ایجاد یک منظر شهری کامل و جذاب کمک می‌کند. نمادها و نشانه‌ها به عنوان عناصر ارتباطی و ارزش‌هایی که شهروندان با آنها هویت مکانی خود را تعیین می‌کنند، و عناصر شاخص بصری و کالبدی به عنوان عناصر زیبایی و جذابیتی که به منظر شهری اعطا می‌شود، بهبود کیفیت و تجربه زندگی در شهر را ارتقا می‌دهند.

جدول ۸- بررسی توصیفی ابعاد حس مکان منظر محله سنگ سیاه شیراز

ابعاد حس مکان منظر محله سنگ سیاه		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
توجه به ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی در زیباسازی منظر		۱۴۰	۳۸/۹	۷۰	۱۹/۴	۱۰۵	۲۹/۲	۳۶	۱۰	۹	۲/۵
توجه به بناهای یادمانی و آرامگاهی در منظر		۷۱	۱۹/۷	۷۰	۱۹/۴	۱۳۸	۳۸/۳	۶۸	۱۸/۹	۱۳	۳/۶
توجه به نمادها و نشانه‌های به کار رفته در منظر		۶۹	۱۹/۲	۱۷۲	۴۷/۸	۱۰۵	۲۹/۲	۷	۱/۹	۷	۱/۹
توجه به عناصر شاخص بصری و کالبدی		۱۰۴	۲۸/۹	۱۴۲	۳۹/۴	۷۰	۱۹/۴	۹	۲/۵	۳۵	۹/۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

در جدول (۹) به توصیف متغیرهای " ابعاد کارکردی منظر محله سنگ سیاه " شهر شیراز پرداخته شده است. متغیرهای این بعد از منظر شهری محله سنگ سیاه، نسبت به دو بعد دیگر در وضعیت به مراتب نامطلوبتری قرار دارد. با توجه به اهمیت این بعد از منظر شهری، که تأثیر مستقیم بر زندگی شهروندان ساکن در محله سنگ سیاه دارد؛ بهبود وضعیت وضعیت متغیرهای این بعد از منظر شهری، می‌تواند متغیرهای ابعاد " زیباشناختی منظر و حس مکان منظر " را بهبود بخشد. فضای سبز یکی از عناصر اساسی و بسیار مهم در کیفیت منظر شهری است و تأثیر زیادی بر زیبایی و کیفیت زندگی شهروندان دارد. در زیر تأثیرات و نقش فضای سبز در کیفیت منظر شهری را بررسی می‌کنیم: بهبود زیبایی و طراحی منظر: فضای سبز با ایجاد رنگ‌ها، فرم‌ها و جلوه‌های طبیعی، بهبود زیبایی و طراحی منظر شهری را ارتقا می‌دهد. درختان، گیاهان، گل‌ها و مراتع نقاطی از زیبایی طبیعی را به منظر شهری اضافه می‌کنند که به چشم می‌آید و جذابیت ویژه‌ای به آن می‌بخشند. فراهم کردن فضاهای تفریحی و تفکر: فضای سبز به عنوان فضایی برای تفریح و استراحت شهروندان عمل می‌کند. پارک‌ها، باغ‌ها، بلوارها و فضاهای سبز دیگر مکان‌هایی هستند که شهروندان می‌توانند در آنها از طبیعت لذت ببرند، و این فضاها برای فعالیت‌های ورزشی، پیک نیک، پیاده‌روی و دیگر فعالیت‌های اجتماعی بسیار مناسبند. بهبود کیفیت هوا و کاهش آلودگی: درختان و گیاهان فضای سبز را به یک محل پاک و خنک تبدیل می‌کنند. آنها دی‌اکسید کربن را جذب می‌کنند و اکسیژن را آزاد می‌کنند، که باعث بهبود کیفیت هوا و کاهش آلودگی هوا می‌شود.

جدول ۹- بررسی توصیفی ابعاد کارکردی منظر محله سنگ سیاه شیراز

ابعاد کارکردی منظر محله سنگ سیاه		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
توجه به کیفیت پوشش گیاهی		۲۰۷	۵۷/۵	۱۰۶	۲۹/۴	۷	۱/۹	۳۵	۹/۷	۵	۱/۴
رضایت از فضای سبز محله		۲۳۳	۶۴/۷	۷۲	۲۰	۳۵	۹/۷	۱۳	۳/۶	۷	۱/۹

ایجاد کارکردی منظر محله سنگ سیاه		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۳۵	۹/۷	۱۰۷	۲۹/۷	۱۷۵	۴۸/۶	۳۵	۹/۷	۸	۲/۲	۲/۲	۲/۲
۱۶۹	۴۶/۹	۱۴۱	۳۹/۲	۳۴	۹/۴	۸	۲/۲	۸	۲/۲	۲/۲	۲/۲
۱۵۳	۴۲/۵	۱۳۹	۳۸/۶	۳۶	۱۰	۱۸	۵	۱۴	۳/۹	۳/۹	۳/۹
۶۷	۱۸/۶	۱۰۷	۲۹/۷	۱۷۲	۴۷/۸	۹	۲/۵	۵	۱/۴	۱/۴	۱/۴
۹۰	۲۵	۲۱۴	۵۹/۴	۳۶	۱۰	۱۴	۳/۹	۶	۱/۷	۱/۷	۱/۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جهت بررسی میزان رضایت شهروندان از کیفیت ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) منظر شهری محله سنگ سیاه، از آزمون پارامتریک تی (t) تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج حاصله بیانگر آن است که در سطح خطای ۰/۰۵، چون سطح معناداری (sig) (۰/۰۰۰) و کمتر از ۰/۰۵ به دست آمده است ($\text{sig} < 0/05$)، لذا یافته‌های حاصله معنادار است جدول (۱۰). و با توجه به محاسبات به دست آمده می‌توان بیان نمود که ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) منظر شهری محله سنگ سیاه، از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. جداول ۱۱ و ۱۲ بیانگر وضعیت کلی ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) متغیرهای منظر شهری در محله سنگ سیاه شهر شیراز است. همانگونه که قابل مشاهده است تمامی متغیرها در ابعاد سه‌گانه در وضعیت نامطلوب و کمتر از حد میانگین ۳ می‌باشند. اما به طور میانگین ۴ متغیر (مقیاس و تناسب فضا؛ رنگ بندی و مصالح به کار رفته؛ توجه به بناهای یادمانی و آرامگاهی در منظر و درختکاری ها) با میانگین‌های بین ۲/۵ تا ۳ وضعیت به مراتب مناسب‌تری دارند و متغیرهای (تنوع و ریتم (مبلمان شهری و ...) و رضایت از فضای سبز محله) با میانگین ۱/۵۸ در وضعیت بسیار نامناسبی قرار دارند. با توجه به اهمیت هر کدام از متغیرهای هر بُعد، بهبود وضعیت هر کدام از متغیرها، ضمن بهبود وضعیت کلی آن بُعد، بر متغیرهای سایر ابعاد نیز تأثیر گذار است و سبب بهبود وضعیت آن‌ها خواهد شد.

جدول ۱۰- آزمون تی (t) تک نمونه‌ای از بررسی وضعیت کلی ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) متغیرهای منظر شهری در محله سنگ سیاه شهر شیراز

آزمون t یک نمونه‌ای						
متغیرها	مقدار t	Df	Sig. (2-tailed)	انحراف از میانگین		95% Confidence Interval of the Difference
				حد پایین	حد بالا	
V1	-۳۳/۹۲۹	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۴۲۵	-۱/۵۱	-۱/۳۴
V2	-۱۲/۵۸۰	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۷۴۷	-۰/۵۶	-۰/۶۳
V3	-۲۴/۵۰۹	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۱۵۶	-۱/۲۵	-۱/۰۶
V4	-۲۲/۰۳۷	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۱۳۶	-۱/۲۳	-۱/۰۴
V5	-۳/۸۱۷	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۱۹۷	-۰/۳۰	-۰/۱۰
V6	-۸/۵۲۶	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۴۴۲	-۰/۵۴	-۰/۳۴
V7	-۱۳/۸۰۳	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۸۲۲	-۰/۹۴	-۰/۷۱
V8	-۵/۶۴۸	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۳۲۸	-۰/۴۴	-۰/۲۱
V9	-۱۸/۲۱۶	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۸۰۳	-۰/۸۹	-۰/۷۲
V10	-۱۲/۰۶۷	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۷۵۳	-۰/۸۸	-۰/۶۳
V11	-۲۴/۹۲۲	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۳۱۹	-۱/۴۲	-۱/۲۲
V12	-۲۸/۵۴۱	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۴۱۹	-۱/۵۲	-۱/۳۲
V13	-۷/۶۵۹	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۳۵۰	-۰/۴۴	-۰/۲۶
V14	-۲۷/۰۶۱	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۲۶۴	-۱/۳۶	-۱/۱۷
V15	-۲۰/۳۶۶	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۱۰۸	-۱/۲۲	-۱/۰۰
V16	-۱۳/۵۶۵	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۶۱۷	-۰/۷۱	-۰/۵۳
V17	-۲۳/۹۳۰	۳۵۹	۰/۰۰۰	-۱/۰۲۲	-۱/۱۱	-۰/۹۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جدول ۱۱- بررسی وضعیت کلی ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) متغیرهای منظر شهری در محله سنگ سیاه شهر شیراز
شیراز به تفکیک متغیرها

آزمون t یک نمونه‌ای				
متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
V1	۳۶۰	۱/۵۸	۰/۷۹۷	۰/۰۴۲
V2	۳۶۰	۲/۲۵	۱/۱۲۷	۰/۰۵۹
V3	۳۶۰	۱/۸۴	۰/۸۹۵	۰/۰۴۷
V4	۳۶۰	۱/۸۶	۰/۹۳۶	۰/۰۴۹
V5	۳۶۰	۲/۸۰	۰/۹۸۰	۰/۰۵۲
V6	۳۶۰	۲/۵۶	۰/۹۸۳	۰/۰۵۲
V7	۳۶۰	۲/۱۸	۱/۱۳۰	۰/۰۶۰
V8	۳۶۰	۲/۶۷	۱/۱۰۱	۰/۰۵۸
V9	۳۶۰	۲/۲۰	۰/۸۳۶	۰/۰۴۴
V10	۳۶۰	۲/۲۵	۱/۱۸۴	۰/۰۶۲
V11	۳۶۰	۱/۶۸	۱/۰۰۵	۰/۰۵۳
V12	۳۶۰	۱/۵۸	۰/۹۴۴	۰/۰۵۰
V13	۳۶۰	۲/۶۵	۰/۸۶۷	۰/۰۴۶
V14	۳۶۰	۱/۷۴	۰/۸۸۶	۰/۰۴۷
V15	۳۶۰	۱/۸۹	۱/۰۳۳	۰/۰۵۴
V16	۳۶۰	۲/۳۸	۰/۸۶۳	۰/۰۴۵
V17	۳۶۰	۱/۹۸	۰/۸۱۰	۰/۰۴۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جدول ۱۲- بررسی وضعیت کلی ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) منظر شهری در محله سنگ سیاه شهر شیراز

آزمون t یک نمونه‌ای				
ابعاد سه‌گانه منظر شهری	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
زیباشناختی	۳۶۰	۲/۱۴	۰/۳۶۲	۰/۰۱۹
حس مکان	۳۶۰	۲/۳۲	۰/۶۹۵	۰/۰۳۶
کارکردی	۳۶۰	۱/۹۸	۰/۴۶۲	۰/۰۲۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

کیفیت منظر شهری تحت تأثیر عوامل مختلفی است. معماری و طراحی شهری شامل الگوهای ساختمانی، طرح‌های خیابانی، فضاهای عمومی و سبز، و توزیع و استفاده از فضاهای مختلف است که به زیبایی و کیفیت منظر شهری افزوده می‌شود. موجودیت فضاهای سبز می‌تواند به زیبایی و صفا و سادگی منظر شهری افزوده و محیط زندگی سالم و پایدار را تضمین کند. تأثیرات ترافیک و حمل و نقل عمومی بر کیفیت منظر شهری از طریق تسهیل دسترسی به اماکن عمومی، کاهش ترافیک و آلودگی صوتی و هوا، و تسهیل ارتباطات می‌باشد. نظم و نظارت بر فضاهای شهری از طریق تعمیر و نگهداری مداوم، کنترل کیفیت ساخت و ساز، و حفظ نظم و امنیت اجتماعی می‌تواند به بهبود کیفیت منظر شهری کمک کند. وجود فضاهایی برای فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی می‌تواند به ارتقاء روحیه جامعه و تأثیر مثبت بر کیفیت زندگی شهروندان منجر شود. در نهایت، توسعه پایدار با توجه به ارتباط تعادلی بین ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، و محیط زیستی می‌تواند به حفظ و ارتقاء کیفیت منظر شهری کمک کند. همه این ابعاد با هم تعامل دارند و می‌توانند به کیفیت منظر شهری کمک کنند یا آن را بهبود بخشند. این ابعاد نیازمند توجه و همکاری میان مختلف ارگان‌ها و افراد مسئول در مدیریت شهری و توسعه شهری هستند.

منظر شهری، به عنوان یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر کیفیت زندگی شهروندان مطرح است که کیفیت آن به عوامل طبیعی و انسانی به ویژه عملکرد مدیران و سیاست‌گذاران شهری بستگی دارد. دستیابی به یک منظر شهری استاندارد و مطابق با فرهنگ ساکنین، ضمن تشویق

شهروندان به مشارکت با مدیران شهری در طرح‌های بهبود منظر شهری، سبب استفاده بیشتر شهروندان از فضای شهری به ویژه فضاهایی مانند پیاده راه‌ها خواهد شد. منظر شهری دارای سه بُعد زیباشناختی، حس مکان و کارکردی است که این سه بُعد مکمل یکدیگر بوده و در برنامه‌ریزی‌ها و سیاستگذاری‌های شهری باید در کنار همدیگر دیده شوند تا منظر شهری به حداکثر کیفیت خود دست یابد.

مدیریت منظر شهری، در ابتدا نیازمند شناسایی انتظارات شهروندان از منظر شهری در ابعاد مختلف زیباشناختی، حس مکان و کارکردی است که مستقیماً با فرهنگ شهروندان در ارتباط است و بدون در نظر گرفتن انتظارات شهروندان هر گونه دخالت در منظر شهری با شکست روبرو خواهد شد. هدف پژوهش حاضر ارزیابی منظر در بافت تاریخی محله سنگ‌سیاه شهر شیراز بوده است. نتایج حاصله بیانگر آن است که منظر شهری محله سنگ سیاه در ابعاد سه‌گانه (زیباشناختی، حس مکان و کارکردی) از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. اما با توجه به اینکه بافت های تاریخی، حساسترین نقاط شهری محسوب می‌شوند هر گونه مداخله‌ای در منظر این بافت‌ها باید با مشارکت حداکثری ساکنین باشد و هر گونه آسیبی به بافت ارزشمند تاریخی این محله، جلوگیری شود.

نتایج پژوهش بیانگر آن است که توجه به کیفیت منظر در بافت‌های تاریخی اهمیت بسیار زیادی دارد از جمله: حفظ و حراست از میراث فرهنگی: بافت‌های تاریخی شهرها حاوی میراث فرهنگی، تاریخی، و معماری ارزشمندی هستند که نمایانگر هویت و ارزش فرهنگی جامعه می‌باشند. توجه به کیفیت منظر در این بافت‌ها به معنای حفظ، حراست، و ارتقاء میراث فرهنگی و تاریخی آنها است. ارتقاء جذابیت و جذابیت گردشگری: بافت‌های تاریخی شهرها معمولاً دارای زیبایی‌ها و جاذبه‌های فراوانی هستند که می‌تواند به جذب گردشگران و توسعه صنعت گردشگری در آن منطقه کمک کند. ارتقاء کیفیت منظر در این بافت‌ها می‌تواند به ارتقاء جذابیت گردشگری و اقتصادی منطقه کمک کند. ایجاد هویت و شناخت اجتماعی: بافت‌های تاریخی شهرها به عنوان نقاط مرجعی برای شناخت و شناسایی جامعه می‌باشند. کیفیت منظر در این بافت‌ها به ایجاد هویت و شناخت اجتماعی، و ارتباط عمیق‌تر بین ساکنان و مکان کمک می‌کند. توسعه پایدار: توجه به کیفیت منظر در بافت‌های تاریخی می‌تواند به توسعه پایدار و هماهنگی با محیط زیست کمک کند. استفاده هوشمندانه از منابع و ارتقاء کیفیت محیطی در این بافت‌ها، از اهمیت بسزایی برخوردار است و ایجاد فضایی مطلوب برای زندگی: کیفیت منظر در بافت‌های تاریخی می‌تواند به ایجاد فضایی مطلوب و پذیرای زندگی برای ساکنین کمک کند. فضاهای با کیفیت منظر می‌توانند بهبود کیفیت زندگی ساکنین، ارتقاء رفاه و سلامت، و افزایش رضایتمندی از محیط زندگی را فراهم کنند. نتایج پژوهش حاضر از لحاظ میزان نارضایتی شهروندان از کیفیت منظر در بافت تاریخی با پژوهش‌های کاغذلو و همکاران (۱۳۹۹) در یک راستا بوده است و در هر دو مطالعه کیفیت‌های بصری نقش غیرقابل انکاری در ارتقای پیاده‌مداری در فضاهای عمومی دارد. همچنین با پژوهش مجیدی و همکاران (۱۴۰۰) در یک راستا می‌باشد. در هر دو پژوهش، در تعریف منظر ادراک مخاطب مهمترین و اساسی‌ترین رکن است، بنابراین تعریف منظر تعریفی اساساً از پایین به بالا و از نگاه مخاطب است. همین دیدگاه، اصلی‌ترین ظرفیت منظر در تحقق مشارکت را تبیین می‌کند، زیرا تعریف مشارکت نیز از دیدگاهی مردم محور نشأت می‌گیرد. با توجه به اینکه میزان نامطلوبی منظر شهری محله سنگ سیاه شیراز به یک اندازه نبوده و بیشترین نارضایتی از ابتدا از بُعد کارکردی و سپس به ترتیب از ابعاد زیباشناختی و حس مکان بوده است، در برنامه‌ریزی‌های بهبود کیفیت منظر شهری، ضمن توجه به هر سه بُعد منظر شهری، باید به بُعد کارکردی که در شرایط بحرانی‌تری نسبت به دو بعد زیباشناختی و حس مکان قرار دارد، توجه ویژه‌تری نمود. با توجه به نتایج به دست آمده، جهت بهبود وضعیت منظر شهری در بافت تاریخی محله سنگ‌سیاه شیراز، پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:

- با توجه به حساسیت بافت تاریخی محله سنگ‌سیاه شیراز، جهت بهبود وضعیت فضای سبز محله، از روش‌های نوین بام‌سبز و دیوار سبز با مشارکت حداکثری ساکنین بهره‌گیری شود.
- عبور و مرور وسایل نقلیه موتوری در بافت تاریخی محله، به ویژه نقاط با ارزش تاریخی بالا، حتی‌المکان محدود گردد.
- از هرگونه ساخت و ساز در محله که باعث تغییر در ریتم و هویت محله می‌شود، جلوگیری شود.
- ارتقای سرمایه اجتماعی شهروندان ساکن در بافت تاریخی محله سنگ‌سیاه، از طریق آموزش‌های حضوری و مجازی
- استفاده از سیاست‌های تشویقی برای جلب مشارکت حداکثری شهروندان ساکن در بافت محله سنگ‌سیاه در پروژه‌های شهری.

References

1. Aliakbari, E., & Komasi, H. (2018). Assessing the Indices of City Development Strategies (CDS) in Kermanshah Metropolitan Area. *Geography and Urban Space Development*, 5(1), 193-210. doi: 10.22067/gusd.v5i1.54657 [In Persian]
2. Alimardani, M., Vaezi, M. (2019). Surveying the Level of Quality and Identity of Islaamshar Urban Sight from the Citizens' Viewpoint. *Journal of Environmental Science and Technology*, 21(1), 183-200. doi: 10.22034/jest.2018.13782. [In Persian]

3. Asadi, Hamid, Abedini, Hamed. (2023). Examining the Impact of Multi-functional Architectural Strategies on Assigning New Uses to Industrial Architectural Heritage in Tehran. *Urban Environment Planning and Development*, 11(3), 105-124. [10.30495/juepd.2023.1983361.1173](https://doi.org/10.30495/juepd.2023.1983361.1173) [In Persian]
4. Barati, N., Zareie, F., Ahani, S. (2013). Industrial Assessment of priorities for sustainable urban landscape on the river sustainable with AIDA model (Case study: Gheslagh Sanandaj river). *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design*, 1(1), 13-22. [In Persian]
5. Briard, J., Ayrault, S., Baron, S., Bordier, L., Roy-Barman, M., Syvilay, D., Azéma, A., & L'Héritier, M. (2023). Historical monuments and lead pollution: Lessons from the case of Notre-Dame de Paris and Sainte-Chapelle. In *Journal of Cultural Heritage*. Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2023.04.010>
6. Bulduk, B. (2012). An Analysis of the Use of Urban Furniture in City Advertising in Terms of Aesthetic/Visual Appreciation Training: City Design. In *Procedia - Social and Behavioral Sciences* (Vol. 46, pp. 3279–3283). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.06.051>
7. De Vries, S., Verheij, R.A., Groenewegen, P.P., Spreeuwenberg, P., 2003. Natural environments - healthy environments? An exploratory analysis of the relationship between greenspace and health. *Environ. Plann.* 35, 1717e1731.
8. Deng, L., Zhang, Q., Cheng, Y., Cao, Q., Wang, Zh., Wu, Q., Qiao, J. (2022). Underlying the influencing factors behind the heterogeneous change of urban landscape patterns since 1990: A multiple dimension analysis, *Ecological Indicators*, Volume 140, July 2022, 108967.
9. Eshrati, P., & Doulabi, P. (2021). Analysis of the Historic Urban Landscape of Isfahan Based on the Cultural and Natural Foundations from the Beginning to the End of the Safavid Era. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 13(33), 153-166. doi: 10.22034/aaud.2019.163987.1761. [In Persian]
10. Esmaeeldokht, M., Mansouri, S., & Sheibani, M. (2021). A Comparative Study of Citizens' Interpretations of the City (Urban Landscape) and Urban Development Plans A Transition from a Traditional landscape to a Modern one in Shiraz. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 18(96), 45-58. doi: 10.22034/bagh.2020.238222.4597. [In Persian]
11. Fan, X., Nazir, M.S., Aziz, H.A., (2021). Changes in county-scale landscape patterns in northern Fujian Province. *E3S Web of Conferences* 257, 03005. Faraji, S., Hami, A., Emami, F. (2022). Evaluation of Quality Indicators of Urban Public Landscape. , 14(55), 61-80. [In Persian] Farmahini Farahani, B., & Sarrafi, M. (2021). An Analysis of Urban Space from the Mindscape of Social Stratum of New Middle Class (Case Study: Enqelab Square in Tehran during the Second Pahlavi Era). *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 18(101), 83-96. doi: 10.22034/bagh.2021.264534.4746. [In Persian] Ghasemiasani, m; Ghasemi, I; Heidari, h. (2021). Develop a conceptual framework for neighborhood-based participatory planning in Iranian cities Case study: Sirus, Javadiyeh and Haftchenar neighborhoods of Tehran. *Iranian Islamic city studies*, 41, 41-54. [In Persian]
12. Gudarzi, H (2019). Identifying the correlation of the components affecting the urban landscape, with the aim of improving the environmental quality of the neighborhood of Gohardasht Karaj, *Shabak*, Volume 6, Number 4, pp. 185-196. [In Persian]
13. Han, D., An, H., Cai, H., Wang, F., Xu, X., Qiao, Z., Jia, K., Sun, Z., & An, Y. (2023). How do 2D/3D urban landscapes impact diurnal land surface temperature: Insights from block scale and machine learning algorithms. In *Sustainable Cities and Society* (Vol. 99, p. 104933). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2023.104933>
14. Haunert, J.-H. (2012). A symmetry detector for map generalization and urban-space analysis. In *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing* (Vol. 74, pp. 66–77). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.isprsjprs.2012.08.004>
15. Jafarpour, N S, Esfanyari K E, Tabibian M.(2020) Historic Urban Landscape Approach: A New Tool for Urban Heritage Management. *CIAUJ.*; 5 (1) :183-199. [In Persian]
16. URL: <http://ciauj-tabriziau.ir/article-1-240-fa.html>.
17. Jamini, D; Komasi, H. (2016): Spatial Analysis of Crime Indicators in Iran with Emphasis on Yazd Province, First National Conference on Economic, Social and Cultural Development in Yazd province and Its Perspective On horizon 1404, Organizer: Yazd University, Summer 2016 [In Persian]

18. Jim, C. Y., & Chen, W. Y. (2009). Diversity and distribution of landscape trees in the compact Asian city of Taipei. In *Applied Geography* (Vol. 29, Issue 4, pp. 577–587). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2009.01.002>
19. Jin, X; Wang, J (2021). Assessing Linear Urban Landscape from dynamic visual perception based on urban morphology, *Frontiers of Architectural Research*, Volume 10, Issue 1, March 2021, Pages 202-219.
20. Kaghazadlou, Z., Iadani, A., Akbari, S. (2020). Evaluating the Impacts of Urban Landscape Quality on Pedestrian Promotion in Urban Public Spaces (Case Study of Ramian City, Golestan Province). , 11(40), 91-106. [In Persian]
21. Komasi, H., Zolfani, S. H., & Nemati, A. (2023). Evaluation of the social-cultural competitiveness of cities based on sustainable development approach. *Decision Making: Applications in Management and Engineering*. <https://doi.org/10.31181/dmame.06012023k>.
22. Komasi, H; Hashemkhani Zolfani, S; Prentkovskis, O; Skačkauskas, P; (2022). "Urban Competitiveness: Identification and Analysis of Sustainable Key Drivers (A Case Study in Iran)" *Sustainability* 14, no. 13: 7844. <https://doi.org/10.3390/su14137844>
23. Li, C., Li, J., Wu, J., (2018). What drives urban growth in China? A multi-scale comparative analysis. *Appl. Geogr.* 98, 43–51. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2018.07.002>.
24. Lin, Z., Jiao, W., Liu, H., Long, T., Liu, Y., Wei, S., He, G., Portnov, B. A., Trop, T., Liu, M., Li, X., & Wen, C. (2023). Modelling the Public Perception of Urban Public Space Lighting Based on SDGSAT-1 Glimmer Imagery: A Case Study in Beijing, China. In *Sustainable Cities and Society* (Vol. 88, p. 104272). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2022.104272>
25. Lu, Y; Xu, S; Liu, S; Wu, J (2022). An approach to urban landscape character assessment: Linking urban big data and machine learning, *Sustainable Cities and Society*, Volume 83, August 2022, 103983.
26. Majidi, M., Mansouri, S., Saber Nejad, J., & Barati, N. (2021). Landscape Capacities in Realizing the Concept of Participation in Urban Projects. *MANZAR, the Scientific Journal of landscape*, 13(54), 18-27. doi: 10.22034/manzar.2020.242196.2077. [In Persian]
27. Masnavi, M R, Motedayen, H, Saboonchi, Parichehr, & Hemmati, M. (2022). Analyses of Landscape Concept and Landscape Approach from Theoretical to Operational Levels: A Review of Literature. *MANZAR*, 13(57), 22-37. SID. <https://sid.ir/paper/966510/en>[In Persian]
28. Meerow, S., Newell, J.P., 2017. Spatial planning for multifunctional green infrastructure: growing resilience in Detroit. *Landsc. Urban Plann.* 159, 62e75.
29. Megahed, Y., Cabral, P., Silva, J., Caetano, M., (2015). Land cover mapping analysis and urban growth modelling using remote sensing techniques in Greater Cairo Region—Egypt. *ISPRS Int. J. Geo-Inf.* 4 (3), 1750–1769. <https://doi.org/10.3390/ijgi4031750>.
30. Mohammadi, M., & Rezazadeh, R. (2020). An investigation to the meaning changes of urbanscape through semiotics approach (Case Study: Major Urbanscape of Karaj). *Sustainable Development & Geographic Environment*, 2(2), 14-32. doi: 10.52547/sdge.2.2.14[In Persian]
31. Ortiz, P., Antunez, V., Martín, J. M., Ortiz, R., Vázquez, M. A., & Galán, E. (2014). Approach to environmental risk analysis for the main monuments in a historical city. In *Journal of Cultural Heritage* (Vol. 15, Issue 4, pp. 432–440). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.culher.2013.07.009>
32. Qadri, Saeideh, Zarabadi, Zahra Sadat Saeideh, Rafieian, Mojtaba. (2024). An Interpretation of Heritage Tourism in the Historical Fabric Regeneration Model Using Grounded Theory (Case Study: Shiraz). *Urban Environment Planning and Development*, 12(3), 19-34. <https://sanad.iau.ir/Journal/juep/Article/910117> [In Persian]
33. Qi, Z., Duan, J., Su, H., Fan, Z., & Lan, W. (2023). Using crowdsourcing images to assess visual quality of urban landscapes: A case study of Xiamen Island. In *Ecological Indicators* (Vol. 154, p. 110793). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2023.110793>
34. Rastegar Zhaleh, S., Pedram, B., & Kiani, M. (2020). Conservation-Based Development Approach in Identifying Urban Landscape of Zahedan City during Pahlavi Period Using Layered Semiotics. *Journal of Iranian Architecture & Urbanism (JIAU)*, 11(1), 73-94. doi: 10.30475/isau.2020.155956.1121. [In Persian]

35. Rhoads, D., Solé-Ribalta, A., & Borge-Holthoefer, J. (2023). The inclusive 15-minute city: Walkability analysis with sidewalk networks. In *Computers, Environment and Urban Systems* (Vol. 100, p. 101936). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2022.101936>
36. Senevirathne, D. M., Jayasooriya, V. M., Dassanayake, S. M., & Muthukumaran, S. (2021). Effects of pavement texture and colour on Urban Heat Islands: An experimental study in tropical climate. In *Urban Climate* (Vol. 40, p. 101024). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.uclim.2021.101024>
37. Tadayon B, Abouei R, Ghaleh noee M. Evaluation of Color Order of Historical Fabrics Landscape with the Aesthetic Perception of Urban Scape Approach; Case Study: Hassanabad Neighborhood of Esfahan. *mmi*. 2019; 9 (19) :79-100. [In Persian]
38. Taylor, Ken (2018). Connecting Concepts of Cultural Landscape and Historic Urban Landscape: The Politics of Similarity. *Built Heritage* 2, 53–67. <https://doi.org/10.1186/BF03545710>
39. Teymorian, K., mir, S. (2020). Assessing the Visual-Spatial Quality of the Urban Landscape over Time (Case Study: Region 8, District 1 of Tehran). *Urban Management Studies*, 12(43), 15-26. [In Persian]
40. Vahidzadegan, F; Zangiabadi, A (2019). Measuring the level of visual recognition of tourists from an urban perspective in order to explain the tourism destination brand (case study: Isfahan metropolis), *Environmental Science*, Volume 46, Number 3, pp. 455-472. [In Persian]
41. Van den Berg, A.E., Jorgensen, A., Wilson, E.R., 2014. Evaluating restoration in urban green spaces: does setting type make a difference? *Landsc. Urban Plann.* 127, 173e181.
42. Waldheim, C., 2019. *Landscape as Urbanism*, Landscape as Urbanism. Princeton University Press, Princeton.
43. Wu, J., 2014. Urban ecology and sustainability: the state-of-the-science and future directions. *Landsc. Urban Plann.* 125, 209e221.
44. Yang, H., Xu, W., Yu, J., Xie, X., Xie, Z., Lei, X., Wu, Z., & Ding, Z. (2023). Exploring the impact of changing landscape patterns on ecological quality in different cities: A comparative study among three megacities in eastern and western China. In *Ecological Informatics* (Vol. 77, p. 102255). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.ecoinf.2023.102255>
45. Yang, H; Leng, Q; Xiao, Y; Chen, W. (2022). Investigating the impact of urban landscape composition and configuration on PM2.5 concentration under the LCZ scheme: A case study in Nanchang, China, *Sustainable Cities and Society*, Volume 84, September 2022, 104006.
46. Zekavat, S; Rezaei, M.R; Payam, H. (2020). Improving the Vitality in Urban Spaces with an Emphasis on Organizing Urban Landscape Approach (A Case Study of Yasuj), *Amayesh Journal*, Volume:13 Issue: 50, P 197 – 215. [In Persian]
47. Zhang, S., Lin, J., Feng, Z., Wu, Y., Zhao, Q., Liu, S., Ren, Y., & Li, H. (2023). Construction of cultural heritage evaluation system and personalized cultural tourism path decision model: An international historical and cultural city. In *Journal of Urban Management* (Vol. 12, Issue 2, pp. 96–111). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.jum.2022.10.001>